

VÝŽIVA PRASAT A LEGISLATIVA EVROPSKÉ UNIE

Zedník, J.

Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

Výživa prasat je plně závislá na kvalitě vyráběných krmných směsí, které musí být vyráběny, uváděny do oběhu a používány v souladu s právními předpisy Evropské unie. Pro krmiva bylo vydáno v Evropské unii, dříve v Evropském hospodářském společenství od roku 1970 do současnosti již více než 500 směrnic, nařízení a rozhodnutí. Souhrnně je tento soubor předpisů nazýván „krmivářským právem“. Členské státy jsou povinny tyto předpisy zavést a dodržovat, přičemž text směrnice se transformuje do národních právních předpisů a rozhodnutí a nařízení platí přímo. Předpisy EU jsou zveřejňovány v úředním věstníku unie (Official Journal) ve všech jazycích členských států. Možná dostupnost je také možná prostřednictvím webových stránek EU.

Předpokladem úspěchu na společném trhu EU je připravenost

V České republice se v současné době vyrábí a spotřebuje ročně 3,3 milionů tun krmných směsí, což představuje podíl cca 2,7 % na současné celkové výrobě 125,5 milionů tun v EU. Po rozšíření EU o nové členské státy v letošním roce, podíl ČR ještě nepatrně klesne, neboť objem produkce krmných směsí po vstupu nových členských států stoupne podle údajů Evropské federace výrobců krmných směsí (FEFAC) ještě o 17 milionů tun. Je zřejmé, že z hlediska objemu výroby rozhodně nebudeme hrát první housle. Ty hrají takové státy jako je Francie s roční výrobou 22,8 mil.tun, Německo 19,6 mil.tun a Španělsko, kde se vyrábí 18,7 mil. tun ročně. Porovnání výroby krmných směsí v ČR s objemem výroby v nových členských zemích již vypadá daleko optimističtěji neboť vyšší výroba než u nás je jen v Maďarsku, kde se vyrábí 5,6 mil.tun ročně a v Polsku, kde se vyrábí 4,9 mil.tun. Rozhodující roli na společném evropské trhu však nebude hrát jen výrobní potenciál, ale především připravenost na nové podmínky stanovené pro výrobu a konkurenční prostředí. Především se jedná o schopnost výrobců akceptovat požadavky krmivářské legislativy EU, zajištění vysoké technologické a organizační úrovně výroby schopné produkovat jakostní, bezpečné a především konkurence schopné výrobky a v neposlední řadě úroveň marketingu, tedy schopnosti odolat zahraniční konkurenci na domácím trhu a uspět na trhu zahraničním.

Připravenost v akceptování krmivářské legislativy EU

Důležité bylo rozhodnutí zahájit proces postupné harmonizace a transformace předpisů EU do právních předpisů ČR již v roce 1991. Na rozdíl od jiných oblastí, kde se harmonizace prováděla až těsně před vstupem, mohla sféra výroby a obchodu s krmivy postupně adsorbovat více než 500 předpisů Evropské unie. Rozhodujícím milníkem byl rok 1996, kdy nabyl účinnosti zákon 91/1996 Sb., o krmivech, který spolu s prováděcí vyhláškou akceptoval rozhodující část evropské krmivářské legislativy vydané do roku 1995. Dalším velice důležitým krokem bylo přijetí zákona č. 244/2000Sb., a následně přijetí zákona č.21/2004 Sb., kterými se měnil a doplnil zákon o krmivech o nové legislativní požadavky EU na výrobu krmiv. Těmito zákony a vyhláškou Ministerstva zemědělství 451/2000 Sb., kterou se provádí zákon o krmivech, byly stanoveny velice přísné požadavky na výrobu krmiv a to zejména z pohledu zajištění výroby krmiv bezpečných pro celý potravní řetězec. Třetím legislativním krokem byla další novela zákona o krmivech, provedená zákonem č. 21/2004 Sb., s účinností od 23.1.2004. Tato novela spolu s novelou prováděcí vyhlášky dokončila dlouhodobý proces harmonizace předpisů pro oblast výroby, obchodu, dovozu a používání krmiv.

Je samozřejmé, že samotný proces harmonizace tzv. krmivářské legislativy nestačí. Rozhodující je její zavedení do praxe a dodržování. Zatímco celý proces převzetí předpisů EU a jejich transformaci do národní legislativy nesl na svých bedrech Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský (ÚKZÚZ) a Ministerstvo zemědělství, tak zvládnutí nových požadavků leželo především na výrobcích krmiv. Otázky a názory, které padaly se strany výrobců již nebyly obdobné jako na počátku procesu transformace tj. zda-li ano nebo ne. Hlavní otázkou bylo jak na to, co se bude muset ve výrobních krmných směsích změnit, aby prošly náročným schvalovacím procesem a novou registrací. S vědomím, že se jedná o nejtěžší etapu v historii českého krmivářství nabídl ÚKZÚZ, který v konečné fázi prováděl schvalování výroben, pomocnou ruku. Specialisté ústavu prohlédli výrobní a upozornili na nedostatky, jejichž odstranění si vyžádalo provedení nezbytných úprav ve výrobních technologiích.

Nové požadavky evropské legislativy se však netýkají jenom změn v technologiích výroby. Jedná se o celý komplex požadavků, jejichž cílem je zabezpečit výrobu nejenom kvalitních, ale především bezpečných krmiv. Z tohoto pohledu se krmivářská legislativa stále více přibližuje legislativě potravinářské. Výrobci tak museli zpracovat a zavést systém kontroly jakosti, stanovit a kontrolovat kritické body ve výrobní proces, stanovit závazné výrobní postupy, skladovací řady, reklamační řady, ustanovit kvalifikované

osoby zodpovědné za výrobu a za kontrolu jakosti a zaměstnávat zaměstnance kvalifikované, obeznámené se svými povinnostmi. K lepšímu pochopení a k zajištění jednotného přístupu při zavádění uvedených opatření organizoval ÚKZÚZ celou řadu odborných seminářů a vydal návody a metodiky pro jejich zavedení. Rozhodující práci včetně nemalých investic museli provést sami výrobci. Důležitým faktorem byl čas. Zatímco výrobci krmných směsí v EU měli na zavedení uvedených požadavků, které vyplývají ze Směrnice Rady 95/69/EC více než 4 roky, výrobci krmiv v České republice pouze 18 měsíců.

Kvalita a bezpečnost krmiv

Zásadní obrat v přístupu k výrobě a používání krmiv přinesla Bílá kniha o bezpečnosti potravin, která byla vydána v EU počátkem r. 2004. Její vydání iniciovalo několik nebezpečných incidentů, které měly původ v krmivech. Byla to známá dioxinová aféra v Belgii, přenos prionů prostřednictvím krmiv živočišného původu jehož důsledkem byl rozsáhlý výskyt BSE, nelegální používání hormonů přidávaných do krmiv, zvyšující se resistance na antibiotika používané v humánní medicíně, GMO a některá další rizika, která se prostřednictvím krmiv dostávají do potravinového řetězce. Z tohoto důvodu byl stanoven v Bílé knize program nového přístupu k legislativě krmiv a potravin, který je důsledně dodržován. Jeho realizace postupně přináší nové předpisy, které vysoce upřednostňují bezpečnost krmiv před aspekty nutričními a kvalitativními. To však nic nemění na skutečnosti, že stávající předpisy dávají výrobcům krmiv a jejich uživatelům dostatečný prostor pro výrobu vysoce jakostních, nutričně bohatých krmných směsí, které mohou být vyráběny doslova přesně na „míru“, při respektování podmínek chovu a přání chovatele.

Z nových a nově připravovaných předpisů EU je možné uvést a stručně charakterizovat :

- Do zákona o potravinách je účelné zahrnout i požadavky na krmiva, která jsou určena pro hospodářská zvířata.
- Je nezbytné stanovit všeobecné požadavky tak, aby na trh byly uváděny pouze bezpečné potraviny a krmiva a tím zajistit hladké fungování vnitřního trhu s těmito výrobky.
- Toto nařízení se vztahuje na všechny stupně výroby, zpracování, a distribuce potravin a krmiv.
- Nevztahuje se na prvovýrobu pro soukromé a domácí použití nebo domácí přípravu potravin.
- Uváděním do oběhu se rozumí držení potravin nebo krmiv za účelem jejich prodeje, včetně nabízení k prodeji nebo jakákoliv jiná forma převodu, zdarma či za úplatu, a prodej, distribuce a další podobné formy

- Nebezpečím se rozumějí biologické, chemické nebo fyzikální činitele v potravinách nebo v krmivech nebo stav potravin nebo krmiv, které mohou vyvolat nepříznivý účinek na zdraví
- Krmivo nesmí být uvedeno na trh nebo jím nesmí být krmena žádná hospodářská zvířata,
- pokud není bezpečné.
- Krmivo se nepovažuje za bezpečné, má-li se za to že :
 - má nepříznivý účinek na lidské zdraví nebo zdraví zvířat
 - způsobuje-li, že potraviny získané z hospodářských zvířat nejsou bezpečné pro lidskou spotřebu

• ODPOVĚDNOSTI

- Provozovatelé potravinářských a krmivářských podniků na všech stupních výroby, zpracování a distribuce musí v podnicích, které jsou pod jejich kontrolou, zajistit, aby potraviny a krmiva splňovaly požadavky zákona o potravinách relevantní jejich činností a musí ověřovat, že jsou tyto požadavky plněny.

• ZJISTITELNOST PŮVODU

- Musí být zajištěna zjistitelnost původu potravin, krmiv a hospodářských zvířat a jakékoli jiné látky, která je určena k začlenění do potraviny nebo krmiva nebo u níž seto očekává, a to na všech stupních výroby, zpracování a distribuce.
- Provozovatelé potravinářských nebo krmivářských podniků musí být schopni identifikovat jakoukoli osobu, která jim dodala potravinu, krmivo, hospodářské zvíře nebo jakoukoli látku, která je určena k začlenění do potraviny nebo krmiva nebo u níž se to očekává.
- Zřizuje Evropský úřad pro bezpečnost potravin (EFSA)

Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1831/2003 ze dne 22. září 2003 o doplňkových látkách používaných ve výživě zvířat

Z odůvodnění nařízení :

- při výkonu politiky Společenství je třeba zajistit vysokou úroveň ochrany lidského života a zdraví;
- aby bylo chráněno lidské zdraví, zdraví zvířat a životní prostředí, měly by doplňkové látky v krmivech podléhat kontrole bezpečnosti prováděné prostřednictvím postupu Společenství, dříve než budou uvedeny na trh, použity nebo zpracovány ve Společenství.
- jakákoliv činnost Společenství týkající se lidského zdraví, zdraví zvířat a životního prostředí by měla být založena na zásadě předběžné opatrnosti;

Z nařízení :

Doplňková látka v krmivech nesmí:

- a) mít nepříznivý účinek na zdraví zvířat, lidské zdraví nebo na životní prostředí,
- b) být upravena k prodeji způsobem, který by mohl uvést uživatele v omyl,
- c) poškozovat spotřebitele zhoršením charakteristických vlastností produktů živočišného původu nebo uvádět spotřebitele v omyl, pokud jde o charakteristické vlastnosti produktů živočišného původu.

Doplňková látka v krmivech musí:

- a) mít příznivý vliv na vlastnosti krmiva,
- b) mít příznivý vliv na vlastnosti živočišných produktů,
- c) mít příznivý vliv na zbarvení okrasných ryb a ptáků,
- d) uspokojovat potřeby zvířat týkající se výživy,
- e) mít příznivý vliv na důsledky živočišné výroby pro životní prostředí,
- f) mít příznivý vliv na živočišnou produkci, užitkovost nebo dobré životní podmínky zvířat, zejména působením na flóru gastro-intestinálního traktu nebo trávení krmiva, nebo
- g) mít kokcidistatický nebo histomonostatický účinek.

Doplňkové látky v krmivech se podle svých funkcí a vlastností zařazují v souladu s postupem uvedeným v člancích 7, 8 a 9 do některých z následujících skupin:

- a) technologické doplňkové látky: jakákoliv látka přidaná do krmiva z technologických důvodů;
- b) senzorické doplňkové látky: jakákoliv látka, která přimíšením do krmiva zlepší nebo změní organoleptické vlastnosti krmiva nebo vizuální vlastnosti potravin získaných ze zvířat;
- c) nutriční doplňkové látky;
- d) zootechnické doplňkové látky: jakákoliv látka, která se používá s cílem příznivě ovlivnit užitkovost a dobré zdraví zvířat nebo která se používá s cílem příznivě ovlivnit životní prostředí;
- e) kokcidistatika a histomonostatika.

Vyřazení antibiotických stimulátorů (avilamycin, flavofosfolypol, salinomycin, monensin)

Antibiotika (antibiotické stimulatory růstu), jiná než kokcidostatika a histomonostatika, mohou být uváděna na trh a používána jako doplňkové látky v krmivech do 31. prosince 2005; ode dne 1. ledna 2006 jsou tyto látky z registru vymazány.

Dokumenty ES zaměřené na prevenci TSE v oblasti krmiv

Poté, co bylo zjištěno, že zkrmované živočišné odpady z přežvýkavců představují hlavní infekční agens jako primární potenciální zdroj pro vznik boviní spongiformní encefalopatie (BSE), byl v roce 1994 v zemích Evropského společenství vydán široký zákaz zkrmování proteinu ze savčích tkání přežvýkavců.

Bylo vydáno Rozhodnutí Komise 94/381/EC z 27. června 1994 týkající se určitých ochranných opatření s ohledem na BSE a zkrmování savčích proteinů. Zákaz dále upřesnila Směrnice Komise 97/47/EC z 28. 7. 1997, která upravila přílohy směrnic pro krmné suroviny (77/101/EEC), pro krmné směsi (79/373/EEC) a pro označování skupin surovin (91/357/EEC). Zákazy a s nimi uplatňovaná opatření byla promítnuta do novely prováděcí vyhlášky k zákonu o krmivech č. 256/1997 Sb., s účinností od 15. října 1997.

Dalším opatřením ES bylo Rozhodnutí Komise 97/582/EC z 28. 8. 1997, kterým se měnilo předchozí Rozhodnutí Komise o zakázaných látkách a produktech, a které bylo promítnuto do další novely prováděcí vyhlášky č. 208/1998 Sb. s účinností k 1. 9. 1998. V závěru roku 2000 vydala Rada a Komise ES několik dalších vzájemně propojených rozhodnutí, které rozšiřovaly a současně zpřesňovaly již platná opatření. První z nich – Rozhodnutí Rady 2000/766/EC ze 4. 12. 2000, týkající se určitých ochranných opatření s ohledem na TSE a na zkrmování živočišných proteinů, je zatím ve vztahu ke krmivům nejzásadnějším. Bylo vydáno na základě stanoviska Vědeckého řídicího výboru přijatého ve dnech 27. a 28. 11. 2000, na němž byla vyhodnocena dosavadní opatření Komise ES ve vztahu ke krmivům, tj. zvýšení parametrů k inaktivaci infekčního agens BSE a scrapie při zpracování savčích živočišných proteinů, vyřazení specifického rizikového materiálu (SRM) z krmivového řetězce a aktivní kontrolní opatření k prevenci vzniku BSE. Na základě posouzení, že nelze účinně zabránit křížové kontaminaci krmiv pro skot při používání živočišných proteinů do krmiv pro ostatní druhy zvířat, při čemž nelze zcela vyloučit, že živočišné proteiny jsou kontaminované BSE, bylo rozhodnuto o zákazu používání živočišných proteinů v krmivech pro hospodářská zvířata. Účinnost byla stanovena od 1. ledna 2001. V článku 1 byl definován *nový legislativní pojem* „*zpracované živočišné proteiny*“ („processed animal proteins“ – PAP), od té doby používaný ve všech právních dokumentech týkajících se problematiky TSE, a tyto proteiny byly konkrétně vyjmenovány.

Jsou to: masokostní moučka, masová moučka, kostní moučka, krevní moučka, sušená plasma a jiné krevní produkty, hydrolyzované proteiny, moučka z kopyt, moučka z rohoviny, moučka z drůbežích odpadů, péřová moučka, sušené škvarky, rybí moučka, dikalciumfosfát (DCP z kostí), želatina a jiné podobné produkty včetně směsí, krmiva, doplňkové látky a premixy tyto produkty obsahující. V článku 2 odstavci 1 je stanovena povinnost zakázat zkrmování zpracovaných živočišných proteinů (PAP) hospodářským zvířatům drženým, vykrmovaným nebo chovaným pro produkci potravin. V odstavci 2 jsou uvedeny výjimky pro zkrmování některých surovin za stanovených podmínek určitým druhům zvířat.

Rozhodnutím Komise 2002/248/EC z 27.3.2002, kterým se mění Rozhodnutí Rady 2000/766/EC, bylo znění článku 2 odstavce 1 nahrazeno následovně:

(1) Členské státy musí zakázat zkrmování:

- a) proteinů pocházejících ze zvířat přežvýkavců,
- b) zpracovaných živočišných proteinů (PAP) hospodářským zvířatům drženým, vykrmovaným nebo chovaným pro produkci potravin.

Odstavec 2 téhož článku byl rozšířen o výjimku na vejce a vaječné produkty a zní:

(2) Zákaz uvedený v odstavci 1 se nevztahuje na zkrmování

- rybí moučky jiným zvířatům než jsou přežvýkavci v souladu s kontrolními opatřeními, která se stanoví podle postupu v článku 17 směrnice 89/662/EEC z 11.12.1989, týkající se veterinárních kontrol vnitřního trhu Společenství se zaměřením na vnitřní obchod,
- želatiny z nepřežvýkavců jako látky pro obdukcí doplňkových látek ve smyslu směrnice Rady 70/524/EEC, týkající se doplňkových látek v krmivech,
- DCP a hydrolyzovaných proteinů získaných v souladu s podmínkami, které se stanoví podle postupu v článku 17 směrnice 89/662/EEC,
- mléka a mléčných produktů a vajec a vaječných produktů.

Účinnost této změny je stanovena od 1. dubna 2002.

Jako další z opatření proti šíření TSE prostřednictvím krmiv následovalo v prosinci roku 2000 **Rozhodnutí Komise 2001/25/EC** z 27.12.2000, zakazující používání určitých živočišných odpadů jako krmiva. Navazovalo na směrnici Rady 90/667/EEC, která stanovila veterinární pravidla pro zacházení a zpracovávání živočišných odpadů pro jejich uvádění na trh a pro účely prevence výskytu patogenních organismů v krmivech ze savců a ryb. Přestože již od 1. dubna 1997 bylo Rozhodnutím Komise uloženo, že veškeré živočišné odpady ze savců musí být zpracovávány při min. teplotě 133° C po dobu 20 minut při tlaku 3 bary, což postačuje k efektivní inaktivaci původce scrapie a BSE,

Vědecký řídicí výbor přijal v říjnu 2000 stanovisko, které doporučil Komisi, že **živočišné odpady, pocházející ze zvířat nezpůsobilých na základě zdravotního posouzení pro lidskou spotřebu, se nesmějí dostat do krmivového řetězce.** Komise vydala zákaz recyklace určitých živočišných odpadů, zejména mrtvých zvířat a podezřelých živočišných materiálů. Jedinou surovinou povolenou pro výrobu živočišného krmiva může být materiál získaný ze zvířat vhodných pro lidskou potřebu. Účinnost byla stanovena nejpozději od 1.března 2001.

Rozhodnutí Komise 2001/9/EC z 29.12.2000, stanoví kontrolní opatření pro uplatnění Rozhodnutí Rady 2000/766/EC, kterým se stanoví ochranná opatření s ohledem na TSE a zkrmování živočišných proteinů, stanoví podmínky, za jakých mohou být uplatněny výjimky pro zpracování určitých vyjmenovaných krmných surovin. Jedná se o rybí moučku, dicalciumfosfát z odtučněných kostí a hydrolyzované proteiny. Podrobné podmínky pro použití těchto krmných surovin jsou obsaženy v přílohách k tomuto rozhodnutí.

Podle tohoto nařízení členské státy zajistí, aby krmiva, včetně krmiv pro domácí zvířata, obsahující zpracované živočišné proteiny (PAP) definované v Rozhodnutí 2000/766/EC, mimo rybí moučku, dicalciumfosfát a hydrolyzované proteiny, která jsou určena pro zvířata, která **nejso** držena, vykrmována nebo chována pro produkci potravin, **byla vyráběna v provozech vyrábějících krmiva výhradně pro takováto zvířata.** Dále jsou členským státům uloženy podmínky, za jakých mohou dodávat PAP ostatním členským státům. Členské státy musí dále zajistit provádění kontroly dokumentace a zkoušení krmných surovin a krmných směsí v průběhu výroby a distribučního řetězce z hlediska dodržování ustanovení Rozhodnutí 2000/766/EC a 2001/9/EC a to i v zemědělských podnicích, kde se chovají přežvýkavci spolu s jinými druhy zvířat.

Stěžejním právním dokumentem je **Nařízení Evropského parlamentu a Rady 1774/2002/EC**, které vstoupilo v platnost dnem 1.5.2003 navazující **Nařízení Komise 1234/2003/EC.** Těmito nařízeními se stanovují požadavky na vedlejší produkty živočišného původu, které nejsou určeny pro lidskou spotřebu. Mění definici „zpracované živočišné proteiny“ na „živočišné bílkoviny“ pocházející výhradně z materiálů 3.kategorie ošetřené postupem stanoveným tímto nařízením, které je možné používat pouze ke krmení zvířat chovaných v zájmovém chovu nebo pro použití v organických hnojivech. Nepatří sem produkty z krve, výrobky z mléka, kolostrum, želatina, hydrolyzované bílkoviny a fosforečnan vápenatý vyrobený z kostí. Stanovuje se striktní zákaz krmení hospodářských zvířat živočišnými bílkovinami. Rovněž se stanovuje zákaz používání a skladování krmiv s obsahem živočišných bílkovin na farmách, kde jsou chovány přežvýkavci. Výjimku z tohoto zákazu může dát kompetentní

kontrolní úřad, který se ujistil, že na farmě jsou opatření, která zabrání zkrmování takovýchto krmiv přežvýkavcům.

Závaznost legislativy EU na území České republiky

V období před vstupem ČR do EU musely být všechny předpisy (směrnice, nařízení a rozhodnutí) převzaty a převedeny do právních předpisů ČR tj. do zákonů a vyhlášek a výjimečně do nařízení vlády. Tak se také stalo i v případě velkého množství předpisů EU pro krmiva. Po vstupu ČR do EU se budou do národních právních předpisů převádět pouze směrnice. Nařízení a rozhodnutí platí a jsou závazná přímo a to od doby účinnosti, která je v právním předpise vždy uvedena. Úřední věstník EU, ve kterém jsou předpisy zveřejňovány vychází ve všech jazycích členských států tzn. že po vstupu bude publikován i v češtině. Pro zemědělce, chovatele však nebude jednoduché orientovat se ve velkém množství předpisů, které jsou denně vydávány. Bylo by vhodné, aby na přiblížení a vysvětlení předpisů se zaměřily poradenské firmy, asociace výrobců krmiv a chovatelů případně výzkumné ústavy, které by tak poskytl výrobní sféře neocenitelnou službu.

Kontaktní adresa:

Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský

Za opravnou 4

150 06 Praha 5 – Motol, ČR

tel.: 257 294 238

fax: 257 294 239

e-mail: jiri.zednik@ukzuz.cz

<http://www.ukzuz.cz>